

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ของผู้หญิงไทยไม่ว่าจะกี่ยุคก็สมัยล้วนสะท้อนให้เห็นความเป็นรองในเรื่องเพศ การถูกเอาเปรียบ อาจเนื่องมาจากหลักการเชิงวัฒนธรรมของระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ในสังคมไทยที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างหรือกำหนดค่านิยม ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติที่ นำความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย ซึ่งการเกิดขึ้น และดำรงอยู่ของความไม่เสมอภาคทางเพศนั้นมีที่มาจากกระบวนการทางสังคม และวัฒนธรรมนับแต่ในอดีต ทำให้ความแตกต่างระหว่างเพศอันเป็นความแตกต่างตามธรรมชาติ กลายมาเป็นความแตกต่างที่ถูกหล่อหลอม ขึ้นมาจากสังคม และวัฒนธรรมส่งผลต่อวิถีคิด และการกำหนดบทบาทสถานภาพให้แก่การสร้างตัวตนของความเป็นหญิงและความเป็นชายอย่างลึกซึ้ง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะที่เพศชายมีคุณค่า มีสิทธิ มีโอกาส มีอำนาจเหนือกว่าเพศหญิง และส่งผลให้เพศชายเป็นเพศที่ครอบงำสังคมโดยรวมซึ่งความไม่เท่าเทียมนี้นำไปสู่ปัญหาการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิง

ถึงแม้ว่า ความรุนแรงที่ดำรงอยู่ในสังคมจะไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้หญิงเท่านั้น แต่ ข้อมูลทางสถิติจากหลายแหล่ง เช่น ข้อมูลจากกรมตำรวจ ข่าวสารหนังสือพิมพ์ หรือข้อมูลจากการให้บริการต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวและสังคมเกิดขึ้นกับเด็กและสตรี เป็นส่วนใหญ่ และนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ส่งผลกระทบไม่เพียงแต่กับชีวิต ร่างกาย และจิตใจของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจ บั่นทอนความปกติสุขของครอบครัวและสังคม นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของรัฐ เนื่องจากพฤติกรรมความรุนแรงที่เกิดขึ้นนี้เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ถูกระทำ ขัดต่อหลักมนุษยธรรม ความถูกต้อง และยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเด็กและสตรีอีกด้วย

การกระทำที่ถือเป็นความรุนแรง หมายถึงรวมถึงการทำร้ายทางวาจา จิตใจ การทำร้ายร่างกาย การทารุณทางเพศ การล่วงเกินทางเพศ การฆาตกรรม และรวมถึงการทำลายทรัพย์สิน การบุกรุก การปล้น การวางเพลิง โดยมีเจตนาที่จะควบคุม บังคับพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ให้เป็นไปตามทิศทางที่ผู้กระทำความต้องการ

แต่สาเหตุของปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรีมีความแตกต่างจากความรุนแรงเรื่องอื่น เนื่องจากมีค่านิยม และเจตคติของสังคมในเรื่องบทบาทหญิงชายเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการให้ความสำคัญ และคาดหวังบทบาทเพศชายในฐานะผู้นำ ผู้ตัดสินใจ ผู้สืบทอดเชื้อสายทางครอบครัว เพราะเพศชายมีร่างกายที่แข็งแรงกว่า สามารถปกป้องคุ้มครองเด็กและผู้หญิงซึ่งมีร่างกายที่อ่อนแอได้ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ใช้ความได้เปรียบทางร่างกายกดขี่ บังคับ และทำร้ายผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองด้วย จะเห็นได้ชัดในกรณีความรุนแรงในครอบครัวซึ่งมาจากความเชื่อที่สังคมมีมาแต่ดั้งเดิม เกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย เช่น แนวคิดที่ว่าภรรยาเป็นสมบัติของสามี ลูกเป็นสมบัติของพ่อแม่ ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ และทั้งนี้ ความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงปรากฏอยู่ในการหล่อนหลอมของสังคมเกือบทุกสังคมทั่วโลก รวมทั้งสังคมไทยด้วย

ในทุกสังคมรวมทั้งสังคมไทย ปัญหาของความรุนแรงที่กระทำกับผู้หญิงมีมากกว่าที่เห็น แต่สังคมมักมองไม่เห็นและไม่รับรู้ว่าเป็นปัญหา จากสถิติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเมื่อ พ.ศ.2543 มีคดีข่มขืนกระทำชำเรา 4,037 คดี แต่จับได้เพียง 2,625 คดี สิ้นปี พ.ศ. 2544 คดีข่มขืนลดลงเหลือ 3,847 คดี จับได้ 2,521 คดี การศึกษาประมาณ 40 เรื่องทั่วโลก พบว่า ประมาณร้อยละ 20-50 ของผู้หญิงในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เคยถูกสามีหรือคู่รักกระทำรุนแรงทางกาย และในจำนวนผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงทางกายเหล่านี้มีผู้หญิงอีกร้อยละ 50-60 ที่ถูกกระทำรุนแรงทางเพศด้วย ส่วนผลการสำรวจความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ในกรุงเทพมหานครและนครสวรรค์ โดยมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้หญิงไทยร้อยละ 44 เคยประสบปัญหาถูกกระทำรุนแรงโดยสามีหรือคนรักไม่ว่าจะทางร่างกายหรือทางเพศ

ความรุนแรงที่ผู้หญิงได้รับจากคู่ของตนเอง (intimate partner) ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในบ้าน (domestic violence) โดยที่ผู้หญิงถูกสามีหรืออดีตสามี หรือคู่รักทำทารุณกรรม ซึ่งมีรูปแบบหลากหลายตั้งแต่ การทำร้ายร่างกาย ได้แก่ การเตะต่อย ทบตีด้วยวัตถุ กระตืบ ทำให้บาดเจ็บด้วยวิธีต่างๆ และการฆ่าให้ตาย การทำร้ายทางเพศ ในรูปแบบต่างๆ เช่น การข่มขืน บังคับให้ร่วมเพศในท่าที่ผู้หญิงไม่เต็มใจ เป็นต้น จนถึง การทำร้ายทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการบีบบังคับทางจิตใจ การด่าทอข่มขู่ จะทำร้าย การกักขัง การบีบบังคับทางเศรษฐกิจ และสังคม การปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การดูถูกเหยียดหยาม (กตัญญู อาชวนิจุล, ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และวาสนา อิมเอม, 2546, น. 5)

ดังนั้นการกระทำรุนแรงจึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งของอาชญากรรม แต่เป็นอาชญากรรมที่สังคมมองอย่างเพิกเฉยมาตลอด และทำให้อาชญากรไม่เคยถูกนำตัวมาลงโทษอย่างจริงจัง

แม้แต่กฎหมายก็ขาดศักยภาพแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่จะคุ้มครอง เนื่องจากผู้บังคับใช้กฎหมายเป็นผลผลิตของโครงสร้างสังคม ที่มองปัญหาความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนตัว ใช้การไกล่เกลี่ยเพื่อผลักดันหญิงกลับไปสู่การถูกระทำรุนแรงในสถานการณ์เดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์แบบคู่รักที่ไม่ได้แต่งงาน และไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าถึงยาก และมีแนวโน้มที่ไม่กล้าเปิดเผยเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนเอง เพราะระบบสังคมไทยยอมรับในความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายจำกัดอยู่เพียงแค่ว่าได้สถาบันการแต่งงาน หรือในครอบครัวเท่านั้น ทั้งที่ความสัมพันธ์แบบคู่รัก คือฐานของกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาไปสู่การแต่งงาน การเจริญพันธุ์ และการสร้างครอบครัวอันเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานทางสังคม

หลายต่อหลายคนคงเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่า “ความรักทำให้คนตาบอด” ซึ่งการตั้งคำถามกับข้อกล่าวหานี้ทำให้ผู้ศึกษาพบว่า ความรักไม่ได้เป็นพิษที่ทำร้ายดวงตาของเราให้สูญเสียการมองเห็น แต่บางครั้งความรักก็สามารถเทียบเบนความรู้สึกนึกคิดของคนเราออกจากความเป็นจริงได้ ฉะนั้น การศึกษาเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับฝ่ายหญิงในความสัมพันธ์แบบคู่รักในครั้งนี้อาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการปกป้องสิทธิมนุษยชนให้แก่ผู้หญิง และความตั้งใจของผู้ศึกษา คือ ต้องการที่จะต่อสู้ และร่วมผลักดันให้ปัญหาการกระทำรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงได้รับการเปิดเผยในลักษณะที่เป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนในสังคม หรือเป็นปัญหาของประเทศชาติที่ต้องได้รับการขจัดปิดเป่า เปรียบเสมือนฝุ่นผงที่เข้าตา ในเมื่อการหลับตาไม่สามารถลดอาการเจ็บปวดหรือทำให้ฝุ่นผงหลุดออกมาได้ น้ำตาเพียงอย่างเดียวก็อาจจะช่วยให้ทุเลาลงเท่านั้น แต่การจะรักษาให้หายได้ต้องอาศัยยาหยอดตา หรือจักษุแพทย์เข้ามาช่วยเหลือ เช่นเดียวกับการปิดหูปิดตาเพื่อปฏิเสธว่าปัญหาความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนตัวที่ต้องแก้ไขกันเอง ทำให้ปัญหาเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่คู่กับสังคมต่อไปอีกยาวนาน และทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ดังนั้น หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือช่วยกันขจัดปัญหา ก็เชื่อได้ว่าปัญหาความรุนแรงน่าจะบรรเทาเบาบางลงได้บ้าง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยของหญิงและชายที่ทำให้เกิดความรุนแรงขึ้นในความสัมพันธ์แบบคู่รัก
2. เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการที่ผู้หญิงใช้ในการยุติปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตนเอง
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับฝ่ายหญิงในความสัมพันธ์แบบคู่รัก

คำถามการวิจัย

1. อะไรเป็นเหตุปัจจัยที่ส่งผลหรือสนับสนุนให้เกิดการกระทำรุนแรงขึ้นกับฝ่ายหญิง ในความสัมพันธ์แบบคู่รัก
2. รูปแบบวิธีการใดที่ผู้หญิงใช้ในการยุติปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตนเอง
3. มีแนวทางหรือวิธีการใดที่จะนำไปสู่การช่วยเหลือหรือลดปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับฝ่ายหญิงในความสัมพันธ์แบบคู่รัก

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในประเด็นเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับฝ่ายหญิงในความสัมพันธ์แบบคู่รักนี้ ผู้ศึกษาเลือกศึกษากลุ่มบุคคลในแต่ละสาขาวิชาชีพ ทั้งหมด 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มข้าราชการ กลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน กลุ่มพนักงานธนาคาร กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ประกอบการ อาชีพอิสระหรือเป็นเจ้าของกิจการ โดยแบ่งเป็นเพศหญิง 50 คน และเพศชาย 50 คน ที่มีอายุอยู่ในช่วง 25 – 40 ปี ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

คำจำกัดความ (นิยามศัพท์)

คู่รัก (Date) เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสัมพันธ์ของหญิงและชาย นับตั้งแต่การเข้าสู่กระบวนการเป็นหนุ่มเป็นสาว การเกี่ยวพาราสี การคบหาเพื่อศึกษานิสัยใจคอ รวมถึงการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้แต่งงาน อย่างไรก็ตามเงื่อนไขเหล่านี้มีอุดมการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย เพื่อให้ความสัมพันธ์ทางเพศ (sex) ที่ชอบธรรมเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการแต่งงานเท่านั้น ซึ่งเป็นการควบคุมประเพณีของผู้หญิง และเงื่อนไขนี้ทำให้เกิดการจัดตำแหน่งให้ผู้หญิงที่ดีควรต้องรักษาพรหมจรรย์ไว้ให้คู่สมรสในวันแต่งงาน

การคุกคามทางเพศ (Sexual Harassment) เป็นทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจา อากัปกริยา หรือการแสดงออกใดๆ ที่มีไหวจวา ซึ่งส่อนัยทางเพศ โดยพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของผู้ถูกคุกคาม สร้างความรู้สึกอึดอัดใจ กังวลใจ ไม่สบายใจ เช่น การพูดส่อเจตนาไปในเรื่องลามก การมองจางจ้วง การสัมผัสเนื้อตัวร่างกาย การติดภาพโป๊เปลือย เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ส่งผลต่อร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก และวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อผู้หญิง

ถูกคุกคามทางเพศ และออกมาเปิดเผยเรื่องราวเพื่อจะเอาผิดกับผู้ชายก็เท่ากับสร้าง ความอับอายให้กับตนเอง และในบางครั้งสังคมก็มองว่าต้องการเรียกร้องผลประโยชน์จากคู่อริ ดังนั้น ปัญหาการคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงจึงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรมทางอำนาจในสังคมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) เป็นความสัมพันธ์ที่ผู้หญิงตกเป็นรองผู้ชาย ดังนั้น ผู้หญิงจึงตกเป็น "เหยื่อทางเพศ" ของผู้ชายที่ไม่สามารถกำจัดให้หมดไปได้หากระบบคิดของสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นอุดมการณ์สนับสนุนการคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงยังคงดำรงอยู่

ความรุนแรงทางเพศ เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ละเลียดอ่อน มีทั้งที่มองเห็น และมองไม่เห็น ซึ่งความรุนแรงที่สามารถมองเห็นได้จะปรากฏเป็นบาดแผล ร่องรอยบนเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง แต่ถ้าไม่ปรากฏก็มักจะส่งผลให้การกระทำผิดนั้นถูกมองข้ามไป ซึ่งโครงสร้างหลากหลายรูปแบบในสังคมก็ก่อให้เกิดความรุนแรงได้ โดยคนที่มีอำนาจมากกว่าจะเป็นฝ่ายกดขี่คนที่มีความอ่อนแอ และคนทั่วไปมักจะมองไม่เห็นว่าเป็นความรุนแรง ภายใต้โครงสร้างที่แบ่งเพศกันชัดเจนให้มีเพียงแค่สองเพศ และให้คุณค่าทั้งสองเพศแตกต่างกัน ทำให้ผู้หญิงในโครงสร้างนี้ต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรงมากกว่า และบ่อยครั้งกว่าผู้ชายที่อยู่ในระดับเดียวกัน ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงมีเส้นต่อเนื่องจากระดับความรุนแรงน้อย ซึ่งบางคนอาจจะไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความรุนแรง ไปจนถึงความรุนแรงทางเพศขั้นสูงสุดซึ่งสังคมทั่วไปยอมรับไม่ได้ งานของ David Finkelhor (1984, p. 83) เคยสรุปไว้ว่าเส้นต่อเนื่องที่นำไปสู่ความรุนแรงต่อผู้หญิง เริ่มจาก

1. คุกคามทางเพศโดยไม่มี การสัมผัส เช่น แหว ถ้ามอง พุดจาลามก ตามตื้อ
2. ละเมิดทางเพศโดยการสัมผัส ไม่มี การสอดใส่ เช่น จูบ จับ/ล้วงได้เสื้อผ้า สำเร็จ
3. พยายามขืนใจ หรือปลุกปล้ำเพื่อร่วมเพศ พยายามจับต้อง หรือสอดใส่อวัยวะเพศ
4. การข่มขืน จับต้องอวัยวะเพศ บังคับร่วมเพศโดยสอดใส่อวัยวะเพศ

ความรุนแรงทางเพศในระดับที่ไม่มี การสัมผัส ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น การคุกคามทางเพศนั้น เป็นความรุนแรงทางเพศที่ปรากฏอยู่จริงในสังคมทุกระดับ และทุกพื้นที่ และปัญหานี้ผู้หญิงที่ถูกคุกคามทางเพศไม่สามารถปกป้องตัวเองได้ เพราะในบางระดับของการคุกคามนั้น สังคมมองว่าเป็นการกระทำ "ตามประสาผู้ชาย" และยังถือว่าให้อภัยได้ ไม่ได้เป็นความผิดอะไร เพราะยังไม่ปรากฏความเสียหายต่อผู้หญิงที่ถูกกระทำ เหมือนความรุนแรงทางตรงรูปแบบอื่นๆ วิธีคิดแบบนี้ถือว่าการมองปัญหาด้วยอคติ ซึ่งล้นแล้วแต่เป็นอคติที่มีต่อเพศหญิงทั้งสิ้น

การละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากสิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิต่างๆ ที่มนุษย์ทุกคนพึงมีและต้องได้รับการคุ้มครองโดยเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุผลเพียงว่าทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน

แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการอาศัยความแตกต่างของมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม และวัฒนธรรมเป็นประเด็นแบ่งสถานภาพความเป็นมนุษย์ โดยนำประเด็นความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์มากำหนดสัญลักษณ์ (signify) ในการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎบัตรของสหประชาชาติ เพื่อเป็นหลักการของการอยู่ร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก โดยมีแนวทางปกป้องสภาพบุคคล ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภายใต้กฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ปราศจากอคติ การกีดกัน และการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ